

سازمان‌های بین‌المللی

گمرکی، تدوین سیاست‌های ضددامپینگ، تصفیه مناقشات تجاری و اصل رفتار ملی و رسیدگی به تعهدات گمرکی بودند (قنبری جهرمی، ۱۳۸۲).

مذاکرات در ادوار گوناگون گات در جدول زیر خلاصه شده است:

کشورها	موفقیت	محل	سال
۲۳	گات قدرت اجرایی یافت	ژنو	۱۹۴۷
۱۳	کاهش تعرفه‌ها	آنسی فرانسه	۱۹۴۹
۳۸	کاهش تعرفه‌ها	تورکوئی (انگلستان)	۱۹۵۱
۲۶	کاهش تعرفه‌ها	ژنو	۱۹۵۶
۲۶	کاهش تعرفه‌ها	ژنو (دور دیلون)	۱۹۶۰-۱۹۶۱
۶۲	قوانین ضد دامپینگ	ژنو (دور کندي)	۱۹۶۴-۱۹۶۷
۱۰۲	کاهش محدودیت‌های تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای	دور توکیو	۱۹۷۳-۱۹۷۹
	تشکیل سازمان جهانی	دور اروگوئه	۱۹۸۶-۱۹۹۴
۱۴۷	رفع موانع غیرتعرفه‌ای کشاورزی و محیط زیست و اعطای یارانه و قوانین ضددامپینگ	دور دوحه	۲۰۰۰-۲۰۰۵

منبع: Salvatore, 2007

افزون‌براین، دو دستاورد عمده در مورد گات برشمرده می‌شود: (۱) گات چهارچوبی است بین‌المللی برای رفع موانعی که بر سر راه توسعه تجارت آزاد کشورهای جهان

به‌طور کلی، سازمان‌های بین‌المللی نهادهایی هستند که روابط اقتصادی در سطح جهان و در بین‌کشورها را مدیریت می‌کنند. از جمله این نهادها می‌توان به توافق‌نامه گات، سازمان تجارت جهانی، اتحادیه پولی اروپا و صندوق بین‌المللی پول اشاره کرد.

توافق‌نامه گات (General Agreement on Tariffs and Trade, GATT)

موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت موسوم به گات سازمانی بین‌المللی بوده که تجارت را از طریق مذاکره در باب توافقات ناظر بر کاهش تعرفه‌ها و دیگر موانع در میان اعضای خود ترویج کرد. موافقت‌نامه گات مشتمل بر تعهدات تعرفه گوناگون در اکتبر ۱۹۴۷ و پس از کنفرانس ژنو به وجود آمد تا به‌عنوان تشکیلات موقتی تا زمانی که سازمان تجارت بین‌المللی پیشنهادی ITO به‌عنوان یک آژانس تخصصی سازمان ملل به‌منظور برقراری تجارت قانونمند جهانی امکان تأسیس بیابد، فعالیت کند (فتحی‌زاده و کمری، ۱۳۸۸).

موافقت‌نامه گات بر سه اصل اساسی زیر استوار است: (۱) اصل عدم تبعیض؛ این اصل در واقع پذیرش بدون قید و شرط اصل استفاده از مطلوب‌ترین شرایط معامله است که براساس آن هر کاهش تعرفه دوجانبه بدون تبعیض به سایر شرکا و طرف‌های تجاری تعمیم داده می‌شود. (۲) حذف محدودیت‌های غیرتعرفه‌ای تجارت نظیر سهمیه‌بندی که البته در اینجا استثنائاتی در مورد محصولات کشاورزی یا کشورهایایی که در تراز پرداخت‌هایشان مشکلاتی دارند، در نظر گرفته شده است. (۳) مذاکره و مشورت بین کشورهای جهان به‌منظور حل و رفع مشکلات و اختلافات تجاری در چهارچوب مقررات گات (Salvatore, 2007).

فعالیت‌های تعریف‌شده برای گات عبارت از بحث در کاهش تعرفه‌ها و دیگر موانع در مسیر تجارت و تشریفات

وجود دارد و (۲) از دیدگاه سیاسی، کشورها از طریق گسترش روابط اقتصادی بیشتر به هم نزدیک می‌شوند و احتمال وقوع جنگ نیز کاهش خواهد یافت (صبغیان، ۱۳۸۴).

در عین حال که پیوندهایی بین GATT و WTO وجود دارد ولی نمی‌توان از WTO به‌عنوان GATT سابق یاد کرد، زیرا تفاوت‌های حقوقی سیاسی و اقتصادی زیادی بین این دو وجود دارد که باید مورد توجه قرار گیرد (اکبریان، ۱۳۸۱). WTO برای دستیابی به موافقت‌نامه‌های مورد تأیید اعضا و نیز نظارت بر حسن انجام آن‌ها از وجود ارکان مختلف تصمیم‌گیری، نظارتی، اجرایی و حقوقی بهره می‌برد. این ارکان عبارتند از: ۱. کنفرانس وزرا ۲. شورای عمومی ۳. رکن حل اختلاف ۴. رکن بررسی سیاست‌های تجاری (شیرودی، ۱۳۸۳).

دو سازمان GATT و WTO به‌عنوان بخشی از فرایند جهانی شدن تلقی می‌شوند و به‌علت جهان‌شمولی، همه کشورهای جهان دیر یا زود مجبورند به این روند ملحق شوند یا درباره آن بیاندیشند. در زمان تأسیس ۱۲۳ کشور به عضویت WTO درآمدند و در حال حاضر این تعداد به ۱۶۴ کشور می‌رسد.

شایان ذکر است که ایران عضو WTO نیست و فقط ناظر محسوب می‌شود. در این رابطه ایران اولین بار درخواست عضویت خود را در سال ۱۹۹۶ به این سازمان ارسال کرد و این در حالی بود که از سال ۱۹۹۵ درخواست عضویت ناظر در این سازمان را ارائه داده بود. پس از ۱۰ سال و در سال ۲۰۰۵ ایران به‌عنوان عضو ناظر در این سازمان پذیرفته شد.

اتحادیه پولی اروپا

بعد از جنگ جهانی دوم در سال ۱۹۷۵ در شهر رم ایتالیا شش کشور اروپایی شامل آلمان، فرانسه، یلژیک، لوکزامبورگ، ایتالیا و هلند معاهده رم را امضا کردند که جامعه اقتصادی اروپا را پدید آورد (Salvatore, 2007). اتحادیه اروپا یک اتحادیه اقتصادی و سیاسی است که از ۲۸ کشور اروپایی تشکیل شده است و مهم‌ترین نهادهای آن

وجود دارد و (۲) از دیدگاه سیاسی، کشورها از طریق گسترش روابط اقتصادی بیشتر به هم نزدیک می‌شوند و احتمال وقوع جنگ نیز کاهش خواهد یافت (صبغیان، ۱۳۸۴).

سازمان تجارت جهانی (World Trade Organization, WTO)

سازمان تجارت جهانی سازمانی است که پس از مذاکرات دور اروگوئه با هدف تنظیم قوانین جهانی تجارت و حل و فصل اختلافات بین اعضا تأسیس و جانشین موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (GATT) شد. این سازمان به‌عنوان یکی از مصوبات دور اروگوئه در سال ۱۹۹۶ تأسیس شد. مقر این سازمان در ژنو است و دبیرخانه آن بر تمام جریانات تجارت کالاهای صنعتی، کشاورزی و خدمات نظارت دارد و برتری بیشتر این سازمان در مقایسه با GATT، قدرت رسیدگی به اختلافات تجاری است. مباحثات تجاری در قالب WTO برخلاف GATT که تمام کشورها باید هم‌رأی باشند، با رأی دوسوم از سه‌چهارم اعضا به اجرا در می‌آید (Salvatore, 2007).

سازمان تجارت جهانی اهداف زیر را دنبال می‌کند (شیرودی، ۱۳۸۳):

الف) جهت دادن به روابط دولت‌ها در قلمرو اقتصادی و

تجاری از طریق:

- ترقی و تعادل سطح زندگی و درآمد
 - تحقق بخشیدن به اشتغال کامل و افزایش درآمد واقعی
 - افزایش تولید و تجارت کالا و خدمات
- ب) استفاده بهینه از منابع جهانی در انطباق با هدف توسعه پایدار، حمایت و حفاظت از محیط‌زیست و تقویت امکانات برای رسیدن به آن‌ها به روش‌های مناسب.

یورو است. مفاد اصلی پیمان مالی بین‌الدولی اروپا به این صورت است:

- ۱- محدودیت کسری بودجه از سه درصد به پنج درصد می‌رسد.
- ۲- یک درصد جریمه بر تولید ناخالص ملی کشورهای که این مقررات را در قانون اساسی کشورشان نمی‌گنجانند.
- ۳- کشورهایی که از این سهم سر باز می‌زنند مورد پیگیری دیوان عدالت اروپا قرار می‌گیرند.
- ۴- تنها کشورهایی که این پیمان را پذیرفته‌اند مشمول کمک‌های مالی اتحادیه می‌شوند (شکوه‌سادات، ۱۳۹۱).

صندوق بین‌المللی پول (International Monetary Fund, IMF)

صندوق بین‌المللی پول (IMF) به‌عنوان یکی از شناخته‌شده‌ترین مؤسسات وابسته به سازمان ملل متحد مسئولیت تنظیم نظام پولی و مالی جهان را بر عهده دارد، اگرچه که غالب اخبار انتشار یافته از فعالیت‌های این مؤسسه ناظر بر ارائه کمک‌های مالی به کشورهای مواجه با بحران، مشروط به انجام برنامه اصلاحات اقتصادی است.

IMF از سال ۱۹۴۵ و با عضویت ۲۹ کشور شروع به فعالیت کرد و هم‌اکنون با ۱۸۹ عضو واجد سه خصوصیت ویژه است؛ (۱) مرکزیت بررسی و شناسایی آثار جانبی سیاست‌های اقتصادی کشورها بر یکدیگر، (۲) کمک به کشورها جهت پشت سر نهادن دوره گذار از تبعات شکست در سیاست‌گذاری و اشتباه در تدوین مقررات داخلی و (۳) تسکین آثار عدم تعادل تراز پرداخت‌های خارجی و کنترل آثار داخلی. در کنار این امور صندوق وظیفه کمک‌رسانی به مبارزه جهانی با فقر را نیز بر عهده دارد (آقامیرکلایی، ۱۳۸۸).

اهداف و الزامات قانونی صندوق مشتمل بر بسط متوازن تجارت جهانی، ثبات نرخ‌های ارز در چهارچوب مطلوب،

عبارت است از شورای اتحاد اروپا، کمیسیون اروپا، دادگاه اروپایی، کنگره اروپا و بانک مرکزی اروپا (واعیس، ۱۳۹۰). در سال ۱۹۹۳ جامعه اقتصادی اروپا بر اساس پیمان ماستریخت به جامعه اروپا تغییر نام داد. جامعه اروپا ضرورت به اشتراک گذاشتن حق حاکمیت توسط کشورهای عضو را مطرح کرد. اتحادیه پولی و اقتصادی اروپا در سال ۱۹۹۹ یک ارز واحد به نام یورو معرفی کرد که در سال ۲۰۰۲ به‌طور رسمی از سوی ۱۲ کشور اروپایی شامل آلمان، فرانسه، بلژیک، اتریش، اسپانیا، پرتغال، یونان، ایتالیا، ایرلند، لوکزامبورگ، هلند و فنلاند استفاده شد و این پول در حال حاضر در ۱۹ کشور از ۲۸ کشور اتحادیه اروپا در جریان است (شکوه‌سادات، ۱۳۹۱).

اتحادیه اروپا طی نیم قرن اخیر با تلاش‌های متعدد از سوی رهبران اروپایی و با هدف حل مشکلات مشترک، افزایش همکاری‌های بین‌دولتی در امور مالی و اقتصادی، ایجاد سیاست خارجی و امنیتی مشترک، افزایش همکاری‌های بین‌دولتی در امور مالی و اقتصادی، ایجاد سیاست خارجی و امنیتی مشترک، همکاری در امور داخلی و قضایی کشورهای عضو و همچنین هویت‌یابی اروپایی تأسیس شده بود که امروزه به سازمان بین‌المللی موفقی در نوع خود تبدیل شده است (رنجکش و آقایی، ۱۳۹۶).

مسئولیت تعیین سیاست‌های پولی تمام کشورهای عضو اتحادیه با بانک مرکزی اروپا است. یکی از مهم‌ترین وظایف بانک مرکزی اروپا مقابله با بحران یورو است. وظیفه دیگر این نهاد آن است که سطح تورم در کشورهای عضو را کنترل کند و بر میزان بدهی کشورها نظارت داشته باشد. در حال حاضر پیمان مالی بین‌الدولی اروپا که از ژانویه سال ۲۰۱۳ به اجرا در آمده یک پیمان برای پرهیز از بحران مالی در اروپاست که آلمان مبدع آن است. هدف از انعقاد این پیمان ایجاد زمینه همکاری‌های بیشتر بین‌کشورهای منطقه

فتحی‌زاده، ا. و کمبری، ا. (۱۳۸۸). «انجام امور در سازمان جهانی تجارت نظام تصمیم‌گیری در گات و سازمان جهانی تجارت»، فصلنامه بررسی‌های بازرگانی، ۳۴، ۸۰-۶۷.

قنبری جهرمی، م. ج. (۱۳۸۲). «نهادهای بین‌المللی تجارت: گات و سازمان تجارت جهانی»، نشریه دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، سال ۴، شماره ۲۸، ص ۲۴۱-۱۴۹.

واعیس، م. (۱۳۹۰). تاریخ روابط بین‌الملل از ۱۹۴۵ تا ۲۰۰۸، ترجمه سیدحامد رضیعی، تهران: امیرکبیر.

Salvatore, D. (2007). *International Economics*, (9th Ed), International trade, Wiley publication.

مهدی نجاتی

هیئت علمی دانشگاه شهید باهنر کرمان

اجتناب کشورها از تنزیل مصنوعی ارزش پول داخلی به منظور حفظ دامنه رقابت‌پذیری اقتصاد ملی و بالاخره اصلاح و تنظیم تراز پرداخت‌های خارجی است (آقامیرکلایی، ۱۳۸۸؛ بوستانی و جبل‌عاملی، ۱۳۹۴).

هیئت‌مدیره صندوق مرکب از مدیرعامل و تعدادی مدیر (۲۴ نفر) است. مدیرعامل ریاست هیئت‌مدیره را نیز بر عهده دارد. بر اساس اساسنامه پنج کشور عضو دارای بالاترین سهمیه در صندوق، پنج مدیر و دو کشور نیز که در طول دو سال گذشته بزرگ‌ترین اعتباردهنده به صندوق بوده‌اند هرکدام می‌توانند یک مدیر منصوب کنند. ۱۵ مدیر نیز به وسیله سایر کشورها در ۵ گروه گوناگون انتخاب می‌شوند (آقامیرکلایی، ۱۳۸۸).

کتاب‌شناسی

آقامیرکلایی، ل. (۱۳۸۸). «مروری بر تحلیلهای کارشناسان IMF از تحولات اقتصاد ایران در سالهای اخیر»، تازه‌های اقتصادی، سال ۷، شماره ۱۲۶، ص ۷۲-۶۲.

اکبریان، ر. (۱۳۸۱). «سازمان تجارت جهانی و الزامات آن بر اقتصاد ایران»، پژوهشنامه اقتصادی، سال ۲، شماره ۷، ص ۴۸-۲۹.

بوستانی، ر. و جبل‌عاملی، پ. (۱۳۹۴). «تکامل نقش صندوق بیم‌المللی پول در اقتصاد جهانی»، فصلنامه روند، ۶۹، ۱۱۶-۹۷.

رنجکش، م. ج. و آقایی، ر. (۱۳۹۶). «کاربست نظریه دیتبرگر در فرآیند شکل‌گیری سازمانهای بین‌المللی؛ نمونه پژوهشی اتحادیه اروپا»، فصلنامه علمی پژوهشی سیاست جهانی، سال ۶، شماره ۱، ص ۹۷-۱۰۱.

شکوه‌سادات، س. ع. ا. (۱۳۹۱). «اتحادیه پولی اروپا: موفقیت‌های گذشته و مشکلات جاری»، مجله اقتصادی، سال ۱۲، شماره ۱، ص ۸۵-۹۲.

شیرودی، م. (۱۳۸۳). «ایران: تلاشی طولانی برای الحاق به سازمان تجارت جهانی»، پژوهشنامه اقتصادی، سال ۴، شماره ۱۲، ص ۱۸۷-۲۰۲.

صبغیان، ع. (۱۳۸۴). ضد جهانی شدن، در کتاب جهانی شدن فرصت‌ها و چالش‌ها، ترجمه و تدوین وحید بزرگی و علی صبغیان، تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی.